

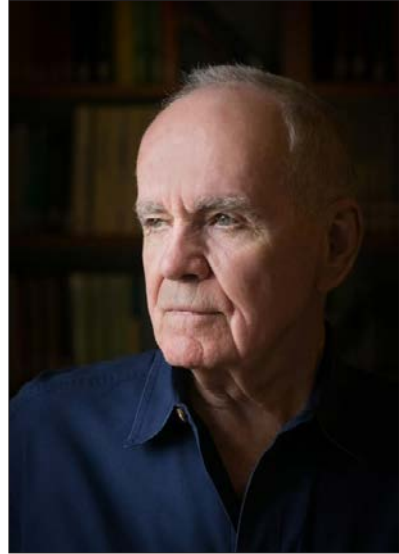
Cormac McCarthy – nevrobiologi i grenseland

Michael 2024; 21: Supplement 33: 105–115.
doi:10.5617/michael.11710

Cormac McCarthy (1933–2023) regnes som en av vår tids mest betydelige forfattere. Hans hovedpersoner er ofte mennesker i randsonen av samfunnet, og tematikken kretser rundt store spørsmål som ondskapens vesen, voldens tiltrekningskraft og sivilisasjonens forgjengelighet. I flere av bøkene spiller hovedpersonenes drømmer og våkne visjoner en vesentlig rolle. Disse har ofte et mytisk preg, men er alltid ordløse. Til tross for at McCarthy manglet formell naturvitenskapelig utdannelse, var han tilknyttet Santa Fe-instituttet fra begynnelsen av 1980-tallet. Her diskuterte han blant annet fysikk, matematikk, nevrobiologi og arkeologi med fremtredende forskere. McCarthy publiserte også et essay i det vitenskapelige tidsskriftet Nautilus om det nevrobiologiske grunnlaget for språkets begrensninger. Formålet med dette kapittelet er å gi et innblikk i hvordan denne forståelsen kommer til uttrykk i Grensetrilogien, tre av McCarthys mest leste bøker.

Cormac McCarthy (figur 1) skrev 12 romaner i løpet av nesten 60 år (tabell 1). Da han døde i sitt hjem i Santa Fe 13. juni 2023, presiserte hans forlegger at døden skyldes naturlige årsaker (1). En slik presisering er vanligvis ikke nødvendig når en 89 år gammel prisbelønnet forfatter dør. Behovet kan skyldes at selvmord var et sentralt tema i hans to siste bøker, *Passasjeren* og *Stella Maris*, som begge kom ut året før McCarthy døde. For de fleste av McCarthys lesere er det nok viktigere at mye av forfatterskapet er så preget av vold, drap, og mørke at det gjør vondt å lese, og at tanken på naturlig død synes fjern. «Cormac McCarthy isn't dead. He is too tough to die» skrev *Los Angeles Times* i 2016, da de kommenterte et rykte om at McCarthy hadde dødd av hjerneslag (2). Slike sitater sier mye om McCarthys image i det amerikanske litterære miljøet, men lite om den faktiske personen og forfatteren. I kontrast til sitt bloddryppende litterære univers,

Figur 1. Cormac McCarthy.
Foto: Beowulf Sheehan, gjengitt med
tillatelse av Gyldendal.

tilbragte McCarthy fra begynnelsen av 1980-tallet mye tid ved Santa Fe-instituttet, en frittstående forskningsinstitusjon i New Mexico som samler fremstående forskere innen fysikk, matematikk, arkeologi, biologi og en rekke andre fagfelt. McCarthy hadde selv ingen nevrobiologisk eller naturvitenskapelig utdanning, og oppsummerte sine eneste forpliktelser «to eat lunch and attend afternoon tea» (3). Han spilte likevel en sentral rolle ved instituttet og formulerte dets formålsparagraf:

«We are absolutely relentless at hammering down the boundaries created by academic disciplines and by institutional structures. If you know more than everybody else about a subject we want to talk to you. We don't care what the subject is» (3).

Tilknytningen til Santa Fe-instituttet preget McCarthy's forfatterskap, som dreiningen fra okkultismen i de tidlige bøkene til de presise beskrivelsene av flora, fauna og arkeologiske artefakter i *Grensetrilogien* (som består av bøkene *Alle de vakre hestene*, *Over grensen*, *Byene på høysletten*) og *Blodmeridianen* (4). Hovedpersonen i *Stella Maris* og *Passasjerer* er et matematisk vidunderbarn. Mindre utforsket, men desto mer interessant, er McCarthy's forståelse av samspillet mellom språk, underbevissthet og bevissthet. McCarthy utviklet en nevrobiologisk forklaringsmodell for språkets utstrekkelighet, og hvorfor vår underbevissthet heller kommuniserer gjennom ordløse drømmer og visjoner enn med ord.

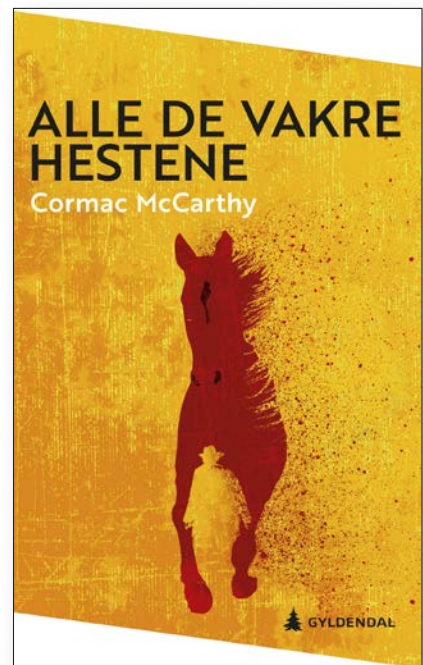
1965 – Fruktthagen (The Orchard Keeper). Norsk oversettelse 2012
1968 – Outer Dark (ikke oversatt til norsk)
1974 – Et Guds barn (Child of God). Norsk oversettelse av Knut Johansen 1980
1979 – Suttree (ikke oversatt til norsk)
1985 – Blodmeridianen (Blood Meridian, Or the Evening Redness in the West). Norsk oversettelse 2010,
1992 – Alle de vakre hestene (All the Pretty Horses). Norsk oversettelse 1993
1994 – Over grensen (The Crossing). Norsk oversettelse 1995
1998 – Byene på høysletten (Cities of the Plain). Norsk oversettelse 1999
2005 – Ikke et land for gamle menn (No Country for Old Men). Norsk oversettelse 2006
2006 – Veien (The Road). Norsk oversettelse 2008
2022 – Passasjeren (The Passenger). Norsk oversettelse 2022
2022 – Stella Maris. Norsk oversettelse 2022
Når ikke annet er oppgitt er de norske oversettelsene ved Knut Ofstad, som mottok Bastianprisen for oversettelsen av Blodmeridianen.

Tabell 1. Cormac McCarthys romaner

Forfatterskapet

Cormac McCarthy regnes som en av Amerikas mest betydningsfulle forfattere. Hans posisjon illustreres av at The Cormac McCarthy Society (www.cormacmccarthy.com) og Pennsylvania State University Press siden 1998, 25 år før hans død, har gitt ut det et vitenskapelig tidsskrift, *The Cormac McCarthy journal*, dedikert hans forfatterskap.

Han mottok en rekke litterære priser, inkludert Pulitzer-prisen for *Veien* og National Book Award for *Alle de vakre hestene* (figur 2). Han skrev alltid om store spørsmål som liv og død, ondskapsens vesen, voldens tiltrekningskraft, sivilisasjonens forgjengelighet og planetens framtid. Hoved-

Figur 2. *Alle de vakre hestene*.
Gjengitt med tillatelse av
Gyldendal.

personene er oftest menn, gjerne outsiders mer eller mindre på siden av loven og hovedstrømningene i samfunnet. Deres handlingsmønster er gjerne mer instinktivt enn rasjonelt.

I likhet med Ernest Hemingway (1899–1961) prøver sjelden McCarthy å sette ord på romanpersonenes indre liv gjennom direkte beskrivelser. Det blir likevel ikke skjult, men trer fram gjennom deres handlinger, drømmer og dialoger. McCarthys forfatterkollega Joy Williams (f. 1944) uttrykte det slik i en analyse av hans to siste bøker. «McCarthy is not interested in the psychology of character. He probably never has been. He's interested in the horror of every living creature's situation» (5).

Den første delen av forfatterskapet, fra *Frukthagen* til *Suttree*, benevnes ofte som «sørstatslitteratur» eller «Southern Gothic» på grunn av sine groteske skildringer av galskap og avvik. Fra midten av 1980-tallet tok forfatterkapet en ny kurs. Handlingen foregår nå i grensetraktene mellom Texas, New Mexico og Mexico, arnestedet for den amerikanske myten om *the frontier*, westernheltens hjemland, skjæringspunktet mellom bølgen av europeiske nybyggere og en urbefolkning på vikende front. *Blodmeridianen* bygger på virkelige historiske hendelser. I årene etter krigen mellom USA og Mexico (1846–1848) ledet John Joel Glanton (1819–1850) en broket gruppe brutale skalpjegere i det nordlige Mexico. Krigerske apacheindianere forsvarte sitt land på begge sider av grensen, og kampen mot dem var nådeløs. Mexicanske myndigheter betalte opptil 1000 dollar for en apacheskalp. Glantons bande tok etter hvert ikke hensyn til nasjonalitet og massakrerer like gjerne – eller heller – fredelige indianere og meksikanere. Bokens hovedperson, den navnløse tenåringsen The kid, har rømt fra et stusselig barn-domshjem og slutter seg til menneskejegerne.

The York Times omtalte *Blodmeridianen* som den blodigste romanen siden *Iliaden* (6). Volden er så påtrengende og barmhjertigheten så fraværende at det gjør fysisk vondt å lese. Følsomme beskrivelser av det nærmest mytologiske landskapet banden reiser gjennom er ikke nok til å døyve smerten: «Still, the violence of Blood Meridian is difficult to endure. It hits like a crack on the skull, almost making you want to close the book to cleanse your soul.» (7). Også i den postapokalyptiske *Veien* og i den dystopiske *Intet land for gamle menn* – begge filmatisert – legger hovedpersonen ut på en håpløshetens odysse. I likhet med *Blodmeridianen* går ferden gjennom en grenseløst brutal verden.

McCarthy eksperimenterte med språket, som veksler mellom det minimalistiske og det episke, mellom det knappe og lange passasjer med sparsom tegning. Han sammenlignes ofte med klassikere som Herman Melville (1819–1891), William Faulkner (1897–1962) og Ernest Hemingway. I mot-

setning til Hemingway og Faulkner fikk han aldri nobelprisen i litteratur. Det er spekulert mye i årsaken til dette. Kanskje var det umulig for Nobelkomiteen å hedre en så ur-amerikansk og eksplisitt maskulin forfatter, som gjerne kretset rundt tematikk som er vel kjent fra amerikansk populærkultur:

«It just seems unlikely that the iced-over U.S.-scorning Scandinavians would permit the last cowboy of American letters to walk away with their cherished prize.» (8).

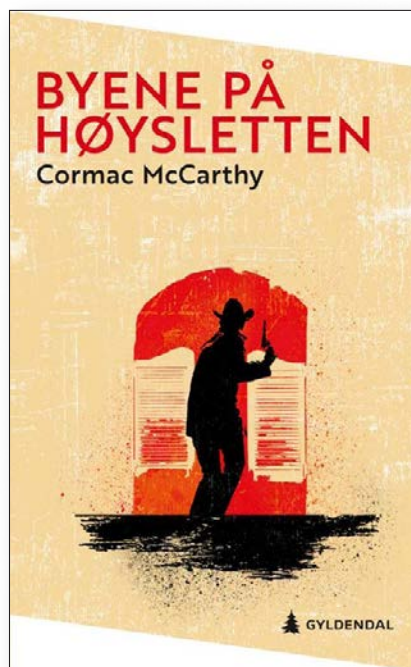
Grensetrilogien

Grensetrilogien skildrer det samme landskapet som *Blodmeridianen* og *Intet land for gamle menn*, men er ikke like brutal. Handlingen foregår i årene etter annen verdenskrig. Bøkene skildrer unge menn fra Texas og New Mexico i midten av forrige århundre, dypt rotfestet i et tradisjonelt ranchliv, og deres skjebnesvangre streiftog inn i Mexico. John Grady Cole i *Alle de vakre hestene* er for ung til å overta gården når bestefaren dør. Både far og mor har forlatt ham. Faren er traumatisert av krigsopplevelser og moren søker lykken som skuespiller. Sammen med vennen Lacey Rawlins rømmer John Grady til Mexico for å leve ut det som har blitt kalt deres «pastorale drøm» om ett fritt liv som cowboyer, det eneste de kan og ønsker å være (9).

Over grensen starter i New Mexico under depresjonen på 1950-tallet. Tenåringen Billy Parham, hans lillebror og far jakter en ulvetispe som truer familiens kveg. Ulven er nesten utryddet og den siste fangstmannen som kunne fange ulv er død. Billy klarer likevel til slutt å fange ulven. I stedet for å drepe den legger Billy ut på en like episk som håpløs ridetur til fjellene i Mexico. Han vil gi ulven – og kanskje seg selv – friheten og verdigheten tilbake.

I *Byene på høysletten* (figur 3) arbeider John Grady og Billy Parham på en ranch i Texas i 1952, en idyll truet av planer om en stor militærbase. John Grady forelsker seg i den prostituerte jenta Magdalena som lider av epilepsi. Hans drøm om å gifte seg med henne og starte et nytt liv som

Figur 3. *Byene på høysletten*.
Gjengitt med tillatelse av
Gyldendal.

nybygger i USA fortøner like håpløs for leseren, og kanskje også for John Grady selv, som Billy Parhams forsøk på å gi ulvetispa friheten. Det er imidlertid aldri noen tvil hos de unge mennene. Begge handler ut fra et moralsk imperativ som verken artikuleres eller betviles, like meningsløst som uunngåelig, pålagt dem av moralske koder de neppe erkjenner, men likevel etterlever. Dette illustreres av Billy Parhams korte svar på hvorfor han beskytter ulven mot mexicanske vaqueiros; «Fordi den er overlatt til min varetekt».

Drøm og virkelighet

Sitatet oppsummerer Christopher White, professor i amerikansk litteratur ved Governors State University i Chicago, sin analyse av *Grensetriologien*:

«Cormac McCarthy's Border Trilogy dramatizes the power of dreams and waking visions to reveal aspects or dimensions of reality that by their very nature seem resistant to language» (10).

McCarthy's fortellerstil, ikke minst slik den kommer til uttrykk i *Grensetriologien*, veksler mellom det nøkterne og det drømmende eller visjonære. Henimot fotografiske skildringer av landskap, dyr og mennesker gjør fortellingen autentisk, mens hovedpersonenes drømmer og våkne visjoner skaper et tidløst og stundom mytisk preg. Denne vekslingen gir leseren en fornemmelse av å ta del i en drøm, en reise inn i en paradoksal annerledesverden som både er virkelig og imaginær, forgangen og uforgjengelig, vital og nedslagsdømt. Christopher White fremhever hvordan dette kommer fram i åpningsscenen i *Alle de vakre hestene*, der John Grady rir gjennom familiens eiendom etter bestefarens begravelse:

«Han red der han alltid pleide å ri, ut dit den vestre forgreningen av den gamle comancheveien ned fra Kiowa-land i nord gikk gjennom det vestlige hjørnet av farmen og man kunne se den fortape seg sydover over den flate prærien mellom den nordlige og den midtre forgreningen av Concho River. På den tiden han alltid pleide å ri ut, når skyggene var lange og den gamle veien foran ham ble forvandlet av det rosa og skrå lyset til en fortidsdrøm hvor de malte ponniene og rytterne fra den tapte nasjonen kom ned nordfra med ansiktene sine krittet og det lange håret flettet og alle væpnet til krig som var deres liv og kvinnene og barna og kvinner med barn ved brystet alle pantsatt i blod og innløselige kun i blod. Når vinden kom nordfra kunne man høre dem, hestene og pusten fra hestene og hestenes hover som var skodd med råhud og klirringen fra lanser og den konstante slepingen av sledeskjækene gjennom sanden som en kjempeslange som gled forbi og de unge guttene nakne på villhester staute som sirkusryttere der de de drev villhester foran seg og hundene etter med tungene ut av kjeften og fotslavene som fulgte etter halvnakne og tungt lastet og over det mineralholdige landet til en lavmælt hymne, mot mørke og fortapelse for all historie og all erindring som en gral støpt av deres sekulære og flyktige og brutale liv» (11)

Leseren er ikke i tvil om at visjonen om den tapte comanche-stammen oppstår i hodet til John Grady. I teksten skjer dette usagt nærmest sømløst, midt i setningen som begynner med «på den tiden han alltid pleide å ri ut». White påpeker hvordan den rytmiske, lyriske og tilsynelatende fritflytende teksten fremkaller bildene også for leserens indre øye, og derved visker ut skillet mellom forteller og leser (10). Det rosa og skrå lyset forvandler skyggene til en fortidsdrøm ikke bare for John Grady, men også for leseren.

Språkløs underbevissthet

Det er blitt påpekt at McCarthy gjennom sine hovedpersoners drømmer og våkne visjoner, tar leseren inn i en språkløs verden – ikke nødvendigvis stille, men alltid ordløs (10). Som i John Gradys våkne visjon om den tapte comanche-stammen, og i hans drøm i fengselet i Mexico:

«Den natten drømte han om hester på en eng på en høyslette hvor vårregnet hadde fått gresset og villblomstene til å spire og blomstene sto blå og gule så langt øyet kunne se og i drømmen var han blant hestene som løp og i drømmen kunne han selv også løpe sammen med hestene og de fulgte etter de unge hoppene over sletten der de dype rødbrune og kastanjebrune fargene deres skinte i solen og de unge folene løp sammen med mødrene sine og trampet ned blomstene i en dis av pollen som hang i solskinnen som gullpulver og han og hestene løp bortover de høye mesaene hvor grunnen gjenlød under hovene deres og de travet og bølget og slo om i galopp og manene og halene deres stod av dem lik skumsprøyt og de beveget seg alle sammen i en resonans som var som musikk mellom dem og ingen av dem var redde hverken hest eller fole eller hoppe og de løp i den resonansen som er selve verden og ikke kan forkynnes men bare prises» (11).

Fraværet av ord blir tematisert i epilogen som avslutter *Grensetrilogien*. Den aldrende og arbeidsløse Billy Parham har søkt ly for kaldt vinterregn under en motorveibro, der han stirrer utover et goldt landskap ribbet for alt som kan gi livet til Billy mening. På dette trøstesløse stedet deler han en pakke kjeks med en navnløs omstreifer, kanskje et symbol på døden. Den navnløse omstreiferen forteller at han har opplevet å drømme om en mann som igjen drømte om en vandringsmann på vei gjennom et tidløst fjellandskap. Vandringsmannen var fanget av gåtefulle menn fra en annen tid. På et punkt i drømmen oppfordrer de sin fange til å «betrakte omgivelsene, klippene og fjellene, stjernene som hvelvet seg over dem mot verdensopprinnelsens evige mørke» (12).

Billy vil vite hva som ble sagt, på hva slags språk snakket disse tidløse mennene til drømmeren? Den navnløse omstreiferen tar en pause mens forbipasserende trailere får broen til å riste før han svarer Billy: «Spørsmålet ditt lar seg ikke besvare. Det forholder seg ikke slik at det er små menn som samtaler inne i ens hode. Det høres ingen lyd. Så hva slags språk er det?

Dette var uansett en dyp drøm og i slike drømmer forekommer et tungemål som er eldre enn det talte ord overhodet. Språket er av en annen art og kan verken romme løgn eller tilsløring av sannheten.»

Språkets opprinnelse

Cormac McCarthy publiserte i 2017 essayet «The Kekulé Problem: Where did language come from?» i tidsskriftet *Nautilus* (13). Tittelen henspiller på den tyske kjemikeren Friedrich Kekulés (1829–1896) Eureka-øyeblikk da strukturen til benzenmolekylet gikk opp for ham (14). Den kjemiske formen til benzen var kjent, men ikke at de seks karbonatomene danner en ring. Kekulé fortalte i en tale i 1890 at han skjønnte at det måtte forholde seg slik etter at han hadde drømt om en slange som spiste sin egen hale. Slangen dannet da en ring. Underbevisstheten formidlet altså løsningen på benzenmolekylets struktur gjennom en drøm. Hvorfor fortalte ikke underbevisstheten rett og slett løsningen med rene ord?

McCarthy avviser psykologiske forklaringer og hevder at årsaken er neurobiologisk: Underbevissthet er noe mennesket deler med alle andre dyr og som derfor må ha sitt opphav i et svært gammelt biologisk system i hjernen. De eldste språkene er derimot neppe mer enn 100 000 år gamle, dyr har eksistert i millioner av år. Underbevisstheten har derfor utviklet andre måter å kommunisere med oss på, som gjennom ordløse drømmer og våkne visjoner. Disse er mye eldre og mer velprøvde enn språket. Bilder erindres og gjenkalles mer pålitelig enn ord. Underbevisstheten stoler rett og slett ikke på prat:

«But the fact that the unconscious prefers avoiding verbal instructions pretty much altogether—even where they would appear to be quite useful—suggests rather strongly that it doesn't much like language and even that it doesn't trust it» (13).

McCarthy erkjenner at språk er svært nyttig, selv om de dypere lagene av vår hjerne egentlig ikke liker det. Ettersom det å tenke i stor grad skjer i underbevisstheten, spiller språket en begrenset rolle for vår evne til å løse problemer:

«... the actual process of thinking—in any discipline—is largely an unconscious affair. Language can be used to sum up some point at which one has arrived—a sort of mile post—so as to gain a fresh starting point. But if you believe that you actually use language in the solving of problems I wish that you would write to me and tell me how you go about it»

Nautilus er et vitenskapelige tidsskrift. McCarthy's essay har en løsere struktur enn de fleste vitenskapelige artikler og mangler andre referanser enn til hans samtalepartnere ved Santa Fe-instituttet, fysikeren og neurobiologen

George Zweig (f. 1937) og evolusjonsbiologen David Krakauer (f. 1967). Hans forklaring lar seg ikke bekrefte eller avkrefte, og kan derfor ikke kalles en vitenskapelig hypotese. Uansett er det, som redaktøren i *Nautilus* skrev i en lederartikkel, sjelden at en forfatter av McCarthys format setter sine tanker om et slikt tema i et nevrobiologisk perspektiv, og formulerer dem i et essay: «The result is a scientifically informed, humanist take on a foundational question in science, and a remarkable window into the self-conception of one of America's greatest living writers» (15).

Språkets makt og avmakt

Cormac McCarthy ble hyllet for sitt språklige mesterskap: «For 60 years, he demonstrated an unwavering dedication to his craft, and to exploring the infinite possibilities and power of the written word» (16). Det kan virke paradoksalt at nettopp han påpekte språkets begrensninger. Det er imidlertid langt fra enestående at fremragende diktere gjør nettopp det. Vår egen Hans Børli (1918–1989) kan tjene som eksempel (17):

Det er ikke vanskelig å skrive dikt
det er umulig
Tror du ellers jeg hadde holdt på med det
I over 40 år
Prøv bare, prøv
Å sette vinger på en stein
Å følge sporet etter en fugl i i lufta

McCarthy likte ikke å snakke om sine bøker, og ville mye heller diskutere matematikk, fysikk eller nevrobiologi. Han ga sjelden intervjuer. Et unntak er samtalen han hadde med Oprah Winfrey (f. 1954) i 2008 (18). McCarthy forteller Oprah at ideer – og også bøker – oppstår i underbevisstheten der også de fleste vitenskapelige problemer blir løst. Det oppstår et vakkert øyeblikk preget av felles erkjennelse i intervjuet da Oprah spør hvorfor ikke underbevisstheten fortalte Kukulé løsningen på hans problem med ord i stedet for i et drømmebilde:

«Ja, hvorfor gjorde den ikke det? Er det den hjernegreia igjen?» Mc Carthy tenker litt før han svarer at det kan være nettopp det, at underbevisstheten er så mye eldre enn språket og at den er mer komfortabel med bilder. Jeg syns Oprahs svar er svært dekkende: «Jeg elsker den tanken. Jeg har aldri tenkt på det på den måten.»

I likhet med *Intet land for gamle menn* og *Veien* kan *Grensetrilogien* leses som et forsøk på å beskrive menneskets streben etter mål, mening og moral-

ske verdier i en verden der slike dyder har svært trange kår. Tematikken er tidløs og reiser spørsmål som neppe besvares. I *Blodmeridianen* beskriver en navnløs eneboer menneskets dilemma slik, en beskrivelse som den onde dommer Holden nok ville ha sluttet seg til:

«Man kan ikke forstå sin egen hjerne for man har ikke annet enn hjernen å forstå den med. Man kan forstå sitt hjerte, men ønsker ikke å forstå det. Og med rette. Best å ikke få innsyn i det» (19).

Jeg leser McCarthys som et forsøk på å motbevise den onde dommer Holden: Vi må alltid strebe etter innsikt i både hjernen og i hjertet.

Litteratur

1. Rowe B. *Remembering Cormac McCarthy*. New York: Penguin Random House, New York USA. <https://penguinrandomhousehighereducation.com/2023/07/12/remembering-cormac-mccarthy/> (lest 13.3.2024)
2. Schaub M. Cormac McCarthy isn't dead. *Los Angeles Times* June 28 2016. <https://www.latimes.com/books/jacketcopy/la-et-jc-cormac-mccarthy-not-dead-20160628-snap-htmlstory.html> (lest 13.3.2024)
3. McCarthy C. *Santa Fe Operating Principles*. <https://www.santafe.edu/about/operating-principles> (lest 01.03.2024)
4. Dowd C. The Santa Fe Institute. I: Frye S, red. *Cormac McCarthy in context*. Cambridge: Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
5. William J. Great, beautiful, terrifying: on Cormac McCarthy. *Harpers Magazine* 2023; 1 74–78. <https://harpers.org/archive/2023/01/joy-williams-on-cormac-mccarthy-the-passenger-stella-maris/> (lest 8.3.2024)
6. Woodward R. Cormac McCarthy's venomous fiction. *The New York Times* May 17, 1998. <https://www.nytimes.com/1992/04/19/magazine/cormac-mccarthy-s-venomous-fiction.html> (lest 1.3.2024)
7. Parten B. Crossing the Blood Meridian: Cormac McCarthy and American history. *Los Angeles Review of Books*, February 9, 2022. <https://lareviewofbooks.org/article/crossing-the-blood-meridian-cormac-mccarthy-and-american-history/> (lest 13.3.2024)
8. Freeman M. Is Cormac McCarthy a new favorite to win the Nobel? *Observer* 10.04.2010. Available at <https://observer.com/2010/10/is-cormac-mccarthy-a-new-favorite-to-win-the-nobel/> (lest 1.3.2024)
9. Berglund JD. *Cormac McCarthy's Border Trilogy: identity and the pastoral Dream*. BSci Thesis. Norwegian University of Science and Technology 2020.
10. White CT. Dreaming the Border Trilogy: Cormac McCarthy and narrative creativity. *The Cormac McCarthy Journal* 2015; 131:1, 121–142.
11. McCarthy C. *Grensetrilogien. Alle de de vakre Hestene*. Oslo: Gyldendal, 2006
12. McCarthy C. *Grensetrilogien. Byene på høysletten*. Oslo: Gyldendal, 2006
13. McCarthy, Cormac. The Kekulé Problem: Where did language come from? *Nautilus* 2017:19, 22–31. <https://nautil.us/the-kekul-problem-236574/> (lest 13.3.2024)

14. Benfey OT. August Kekulé and the Birth of the Structural Theory of Organic Chemistry in 1858. *Journal of Chemical Education* 1958; 35: 21–3. doi: <https://doi.org/10.1021/ed035p21>
15. Segal M. The character of the unconscious. *Nautilus* 2017; 19: 1.
16. Malaviya N. *Author Cormac McCarthy Dies at 89*. Penguin Random House 2023. <https://global.penguinrandomhouse.com/announcements/author-cormac-mccarthy-dies-at-89/> (lest 12.3.2024)
17. Børli H. *Å skrive dikt. Siste dikt*. Oslo: Aschehoug, 1991.
18. Oprah.com. *Oprah's Exclusive Interview with Cormac McCarthy*. <https://www.oprah.com/oprahsbookclub/oprahs-exclusive-interview-with-cormac-mccarthy-video>. (sett 12.3.2024)
19. McCarthy C. *Blodmeridianen, eller aftenrødmen i vest*. Oslo: Gyldendal, 2010.

Trygve Holmøy

trygve.holmoy@medisin.uio.no

Neurologisk avdeling, Akershus universitetssykehus

Institutt for klinisk medisin, Universitetet i Oslo

Trygve Holmøy er leder for neuroimmunologiseksjonen ved Akershus universitetssykehus, og professor II i neurologi samt klinikkleder ved Universitetet i Oslo.